

- **Opisný slohový postup**

- obsah, funkcie a útvary opisného slohového postupu; druhy opisu; jazykové štýly, v ktorých sa uplatňuje opisný slohový postup; rozdiel medzi statickým a dynamickým opisom

Opisný slohový postup slúži na vymenovanie znakov a vlastností osoby, veci alebo činnosti, na priblíženie, znázornenie niečoho alebo niekoho niekomu inému. Prevládajú v ňom menné slovné druhy (podstatné mená, prídavné mená, zámená).

Znaky a vlastnosti osôb, zvierat, vecí, činností sa vymenúvajú v istom poradí, ktoré do istej miery závisí od podávateľa, pretože ten im stanovuje dôležitosť (dôležité – menej dôležité) aj ich hierarchiu, čo znamená, že nie vždy je text zostavený objektívne, pretože v ňom zohráva úlohu subjektívny postoj, názor podávateľa. Uplatňuje sa hlavne v hovorovom, náučnom a umeleckom štýle.

Znaky opisu:

- slohový útvar, v ktorom opisujeme osoby, veci, rôzne činnosti a prírodné deje
- úlohou opisu je vystihnúť opisovaný objekt ako celok a zároveň jeho jednotlivé časti, ich vlastnosti a vzájomné vzťahy

Opisný slohový postup

- slúži na vymenovanie znakov, vlastností osoby, veci, činnosti- ENUMERÁCIA
- znaky a vlastnosti sa vymenúvajú v istom poradí, ktoré závisí od podávateľa (subjektu)
- prevládajú menné slovné druhy- podst., príd. mená, zámená
- má trojčlennú kompozíciu- úvod, jadro, záver
- znaky: subjektívnosť, nadčasovosť, výpočet faktov

FUNKCIA- vystihnúť objekt ako celok a zároveň aj jeho časti, znaky

ÚTVARY- opis, charakteristika, návod, recept, posudok, životopis, reportáž, cestopis

OPIS- základný útvar, zachytáva jedinečné znaky predmetu, ktorými sa odlišuje od podobných predmetov

-najpresnejšie vystihuje predmet

DRUHY OPISU

- JEDNODUCHÝ OPIS= základné črty, nejde do detailov, neopiera sa o odborné znalosti, je založený na našej schopnosti vnímať
- UMELECKÝ OPIS= opisuje jav, vec obrazne- pomocou umeleckých prostriedkov. Vyjadruje city, nálady a má vyvolať u čitateľa citový zážitok (kladný/záporný). Je to subjektívny opis, vyskytuje sa v literatúre
- NÁUČNÝ- ODBORNÝ OPIS= vyžaduje odborné znalosti, prevažujú cudzie slová a termíny, zvykne byť doplnený nákresmi a schémami. Musí byť presný, systematický, jasný- opis pracovného postupu

JAZYKOVÉ ŠTÝLY

-UMELECKÝ- opis osoby, karikatúra, náladový opis

-HOVOROVÝ- jednoduchý opis

-ADMINISTRATÍVNY- referát, životopis, posudok

-NÁUČNÝ- odborný opis, opis prac. postupu

-PUBLICISTICKÝ- reportáž

STATICKÝ OPIS- opisuje statické, neživé veci

- je to najčastejšie opis prostredia, náučný opis= presný, niekedy sa pridáva náčrt
- veľa pods. a príd. mien, slovesá pomocné- byť, mať
- jednoduché veta s viacnásobným vetným členom, jednoduché súvetia s vedľajšou vetou prívlastkovou

DYNAMICKÝ OPIS- opis dynamického, pohybujúceho sa predmetu, javu

- veľa sloves, ktoré pomenúvajú dej- pracovný postup, postup činnosti
OPIS PRACOVNÉHO POSTUPU : vymenúva v logickej, časovej a príčinnej následnosti úkony, ktoré treba vykonať
- nie je v ňom napätie- nezachytáva jedinečný príbeh
- plnovýznamové činnostné slovesá
  - A) vymenovanie materiálu a nástrojov potrebných pri práci
  - B) opis postupu (1.osoba, množné číslo, oznamovací spôsob- pridáme) alebo (2.osoba, množné číslo, rozkazovací spôsob- pridajte)

• Charakteristika osoby

- umelecká a administratívna charakteristika osoby (priama a nepriama, objektívna a subjektívna); spoločné a odlišné znaky beletrizovaného a úradného životopisu; slohové postupy, ktoré sa uplatňujú v uvedených útvaroch

Charakteristika osoby je žáner vyskytujúci sa v umeleckej i náučnej literatúre. Vymenúvajú sa v ňom typické telesné znaky a vlastnosti človeka alebo nejakej bytosti (povahové vlastnosti, záujmy, schopnosti, názory atď.).

Rozlišujeme

CHARAKTERISTIKA

OBSAH:

- zachytáva základné atypické znaky osoby (kladné i záporné)
- enumerácia (výpočet) vlastností osoby vo vzťahu k sebe, k obdobiu, k práci, k ostatným ľuďom, prostredia
- komplexná charakteristika osoby, t.j. vlastnosti človeka z viacerých uhlov pohľadu, využíva prídavné mená s hodnotiacim významom, podstatné mená, slovesá na vyjadrenie činnosti a konania, zachytáva kladné i záporné stránky

UMELECKÁ CHARAKTERISTIKA: sem patrí napr. KARIKATÚRA -zveličovanie/hyperbolizácia niektorej vonkajšej, alebo vnútornej vlastnosti.

ADMINISTRATÍVNA CHARAKTERISTIKA: pre tieto útvary je charakteristická vecnosť, presnosť a výstižnosť. Z formálnej stránky prehľadnosť, úhladnosť, čitateľnosť a formát.

PRIAMA CHARAKTERISTIKA – je priame vymenovanie charakterových vlastností človeka.

NEPRIAMA CHARAKTERISTIKA – charakteristika, ktoré vystihuje povahu človeka tak, že vlastnosti človeka vyplývajú z jeho konania. Nachádza sa v umeleckej literatúre a publicistike.

Objektívna charakteristika - autor hodnotí, vymenúva vlastnosti osoby komplexne (aj dobré aj zlé) a nezaujato (bez úmyslu škodiť, alebo lichotiť).

Subjektívna charakteristika - autor vyberá iba niektoré vlastnosti osoby, ktoré chce zdôrazniť, prípadne zveličiť.

KOMPOZÍCIA:

- vychádza z opisu

a, vonkajšia charakteristika = opis postavy, tváre, spôsobov človeka, chôdze, oblečenia

b, vnútorná charakteristika = opis morálnych a povahových vlastností, záujmy

opisujeme aj: rodinné zázemie, prostredie, vzťahy

ZÁVER – môže byť ukončená zamyslením, úvahou (vyjadrením vzťahu k charakterizovanej osobe ...)

JAZYK:

- použitie príd. mien, prísloviek, **veľa synonym**, činnostné slovesá (menej)
- vety s viacnásobným vetným členom

ŠTÝL: - citovo zafarbené slová, synonymá, antonymá

CHARAKTERISTIKA

1. **statická** (priame vymenúvanie vlastností)

2. **dynamická** (prostredníctvom konania a činov)

KARIKATÚRA: - využíva hyperbolu (nadsádzku), zveličovanie určitých vlastností – ak je zadaná, aby sme nikoho neurazili, využíva humor, satiru

OSOBNÝ POSUDOK

Musí byť objektívny, komplexný a zodpovedne vypracovaný. Musí obsahovať podpis a pečiatku. Existujú aj odborné posudky: OPONENTSKÝ (pri diplomovke), ZNALECKÝ (súdnictvo, právo), RECENZNÝ (časopisy – posudzovanie umeleckého diela)
ŽIVOTOPIS – curriculum vitae

Životopis

- píše sa ako doklad k žiadosti o prijatie do zamestnania; má ustálenú formu, dodržiava sa úprava
Úradný životopis – prináša pravidelné fakty o životnej ceste autora. Slúži ako súčasť iných písomností, napr. žiadosti, prihlášky ...

Úradný životopis je typický žáner administratívneho štýlu, ktorý využíva slovnú zásobu charakteristickú pre tento štýl (neutrálne slová bez emocionálneho zafarbenia, ustáleného zafarbenia, ustálené formulácie a pod.)

Používa sa v ňom stručné, ale presné vyjadrovanie.

Obsahuje predpísané časti, ktoré uľahčujú vybavovanie administratívnych písomností, ktorými sa občania obracajú na rôzne úrady, inštitúcie, iných občanov a pod.

Pre úradný životopis sú záväzné nasledujúce časti: Meno a priezvisko, Názov: životopis, Dátum a miesto narodenia, Dosiahnuté vzdelanie, Pracovné skúsenosti, Osobitné znalosti, schopnosti, Záujmy, Dátum (aj miesto), Vlastnoručný podpis.

Beletrizovaný (literárno-umelecký) životopis – využíva umelecké výrazové prostriedky, patrí medzi útvary umeleckého štýlu. Môže na rozdiel od administratívneho životopisu pracovať aj s fikciou, fantáziou.

Životopis využíva informačný a opisný slohový postup (popisuje životnú cestu).

Beletrizovaný životopis patrí medzi umelecké žánre. Na rozdiel od úradného životopisu má využívať výrazové prostriedky umeleckého štýlu, nemusí obsahovať pravdivé údaje, jeho autor pracuje s fantáziou a obrazotvornosťou, má literárne ambície.

- **Autobiografia** – vlastný životopis
- **Biografia** – životopis známej alebo menej známej osobnosti

Na rozdiel od úradného životopisu, v ktorom dominuje informačný slohový postup, v beletrizovanom životopise sa vyskytuje aj rozprávací slohový postup.

- **Rozprávaci slohový postup**

- obsah, funkcie a útvary rozprávacieho slohového postupu; rozprávanie v umeleckej literatúre; estetizujúce a dramatizujúce prostriedky; hlavné druhy úvodov v rozprávaní

Rozprávanie je základný slohový útvar rozprávacieho slohového postupu, ale býva aj súčasťou žánrov iných slohových postupov. Stretávame sa s ním v ústnej podobe, ale vyskytuje sa aj v písomnej podobe. Realizuje sa najčastejšie v nasledujúcich žánroch: jednoduché rozprávanie, ale aj umelecké rozprávanie, dramatické rozprávanie, atď. Rozprávacím slohovým postupom sa podáva príbeh, dej. Jazykovými prostriedkami na vyjadrenie dejovosti sú predovšetkým činnostné slovesá.

Slohový postup a útvar. Rozprávanie

Základné znaky rozprávania:

- zachytáva jedinečnú udalosť, zážitok či príbeh,
- vyjadruje vlastný zážitok, vlastný príbeh, vlastné postoje,
- príbeh sa rozvíja v istej časovej postupnosti,
- vystupujú tu postavy,
- jedna z postáv zastáva úlohu rozprávača,
- príbeh sa člení na úvod, jadro, záver.

Stavba príbehu:

- **úvod** – zoznamujeme sa s postavami, s prostredím, v ktorom sa príbeh odohráva,
- **jadro**
  - zápleтка – komplikácia, ktorá uvádza dej do pohybu,
  - vyvrcholenie** – dej, problém či konflikt vrcholí,
  - obrat** – dej sa nečakane obráti,
- **záver -rozuzlenie** - vyjasnenie problému či konfliktu.

Rozprávanie

- základný útvar rozprávacieho slohového postupu
- podáva sa ním príbeh, dej
- na vyjadrenie dejovosti sa používajú predovšetkým činnostné slovesá
- **kompozícia:**
  - úvod
  - zápleтка
  - zauzľovanie
  - vyvrcholenie
  - rozuzľovanie
  - rozuzlenie

a) jednoduché rozprávanie

- založené na aktuálnom a jedinečnom príbehu, ktorý sa odohráva v čase a priestore, pričom autor dodržiava prirodzenú časovú postupnosť

b) umelecké rozprávanie (dramatické rozprávanie)

- vyskytuje sa v umeleckej literatúre
- príbeh sa odvíja vo fiktívnom čase a priestore, časová následnosť sa striktne nedodržiava (napr. autor

môže využiť retrospektívne rozprávanie)

- využíva umelecké prostriedky
- náročnejšia kompozícia
- často sa využíva **historický prítomník** - sloveso v prítomnom čase sa používa na vyjadrenie minulosti

V rozprávani vystupujú postavy, jedna z postáv je zároveň **rozprávačom**, rozprávač môže hovoriť v 1. osobe sg. alebo v 1. osobe pl. , uvádza čitateľov alebo poslucháčov do prostredia a komentuje, ako prebieha dej, čo robia postavy

- rozprávanie je živšie, ak v ňom použijeme **priamu reč postáv**

- prítomný čas v rozprávani nazývame **historický prítomný** (prítomný čas použitý na minulé deje)

- **nadpis rozprávania** má byť krátky – výstižný

- **dialóg** - rozhovor dvoch alebo viacerých postáv (osôb)

- **repliky** - jednotlivé odpovede v rozhovore nazývame

- reč postáv nemusíme vždy vyjadriť **priamo** (uvádzacou vetou a priamou rečou s úvodzovkami), niekedy ju rozprávač vyjadrí **nepriamo** (Hlaváčik povedal, že...) alebo **polopriamo** (sadni si, máš päťku, povedala pani učiteľka)

- pri priamom rozprávani rozprávame príbeh tak, ako ho vidí/cíti jedna, zvyčajne hlavná postava stvárňovaného príbehu, slovesá sú v tvare 1. os. sg. - preto takéto rozprávanie nazývame **ja-rozprávanie**

- ak o tom, čo prežil a cítil hlavný hrdina príbehu rozpráva, niekto iný používa tvar 3. osoby, hovoríme o nepriamom rozprávani alebo **on-rozprávanie**

dramatizujúce a estetizujúce jazykové prostriedky – (nedokončené vety) medzi jazykové prostriedky, ktorými možno zvyšovať napätie, patria: **krátke vety, opakovanie, nedokončené vety, historický prítomný** – použitie prítomníka namiesto minulého času.

Hlavné druhy úvodu v rozprávani

- Expozícia – úvodný opis prostredia a postáv
- In medias res – vpadnutie priamo do deja
- Retrospektíva – pohľad naspäť. Začína sa vyvrcholením alebo rozuzlením príbehu, až potom sa dozvedáme ako sa príbeh začal a rozvíjal.

Slohové útvary: rozprávanie, črta, poviedka, ucelený dialóg atď.

- rozprávku,
- povesť,
- poviedku,
- bájku,
- báj,
- legendu,
- detektívny príbeh,
- beletrizovaný životopis.

- **Výkladový/úvahový slohový postup**

- obsah, funkcie a útvary výkladového/úvahového slohového postupu; jazykové štýly, v ktorých sa uplatňuje výkladový/úvahový slohový postup; úvaha, výklad a diskusný príspevok

Výkladový zachytáva vnútorné vzťahy (funkčné, príčinné a následné) medzi jednotlivými faktami; javy vysvetľuje s ohľadom na ich vývin, porovnanie s inými, dôraz nie je na vymenúvaní faktov, analyzuje a vysvetľuje príčiny, dôvody javov a vzťahov medzi faktami objektívne. Využíva odbornú terminológiu, dlhšie vety, podradňovacie súvetia. Má len oznamovacie vety. Vyskytuje sa najmä v písomných prejavoch náučného štýlu, publicistickom a rečníckom štýle.

Úvahový slúži na zaujatie a vyjadrenie vlastného stanoviska k rozličným otázkam bytia, autor vyjadruje svoje vlastné stanovisko k problému a subjektívne ho hodnotí. Uplatňuje sa v náučnom, publicistickom, umeleckom a rečníckom štýle.

Znaky: objektívnosť(výkladový)

Subjektívnosť(úvahový)

Nadčasovosť

Textová viazanosť

Logicko-príčinné vzťahy

Útvary: výklad, referát, prednáška, esej, diskusný príspevok, úvaha, recenzia, dizertácia

Výklad: nesie najviac znakov výkladového slohového postupu, jeho súčasťou býva aj opisný slohový postup (útvár odborný opis). **Hlavnou funkciou výkladu** je zachytiť vnútornú logiku vysvetľovanej skutočnosti. Jeho vlastnosťou je vysoký stupeň kohéznosti (zovretosti textu). Musíme si premyslieť stratégiu každej vety, hlavne zloženého súvetia, aby bolo zrozumiteľné, aby vysvetlilo to, čo chceme. **Cieľom výkladu** je rozšíriť vedecké poznatky, je určený všeobecnému adresátovi, neprihovárame sa jednotlivcom.

Úvaha: vysvetľuje, rozoberá už známu otázku z nového hľadiska, subjektivizovaný variant výkladového slohového postupu. Autor sa opiera o známe poznatky a skúsenosti, ale k otázke zaujíma vlastné stanovisko. V úvahe je autor v popredí, má subjektívny charakter. Kým vo výklade ide o vysvetľovanie a poučenie, v úvahe ide o subjektívne zhodnotenie toho, čo je čitateľovi známe, autor uplatňuje svoj názor na vec. **Cieľom úvahy** je priviesť čitateľa k uvažovaniu o istej otázke, môžu sa v nej vyskytnúť prirovnania, zvolacie vety, rečnícke otázky, jednočlenné vety a pod. V úvahe sa necituje a nedokazuje.

Diskusný príspevok: vychádza z predneseného referátu, na ktorý nadväzuje. Ide o vyjadrenie vlastného názoru alebo návrhu účastníkmi diskusie. Skladá sa z dvoch častí: 1. nadviazanie na predchádzajúci referát alebo diskusný príspevok a 2. stručné a vecné vyjadrenie svojho názoru.

Diskusný príspevok je relatívne samostatný monologický prejav, ktorý vychádza buď z predneseného referátu (prednášky), alebo z predchádzajúceho diskusného príspevku.

- **Jazykové štýly**

- štylistika a jazykový štýl; funkčné jazykové štýly súkromného a verejného styku; objektívne, subjektívne a subjektívno-objektívne jazykové štýly; hybridizácia jazykových štýlov; zaradenie ukážok k jednotlivým jazykovým štýlom

Štylistika je jazykovedná disciplína, ktorá skúma výrazové prostriedky a kompozíciu textu.

Text sú všetky jazykové prejavy, ktoré vznikajú komunikáciou. Text má vždy obsah(tému) a formu.

Forma môže byť: písomná-ústna

formálna-neformálna

záväzná-nezáväzná

ustálená-aktuálny text

monologická-dialogická

Štylistika nemá súbor vlastných jazykových prostriedkov, ale skúma jazykové prostriedky z jednotlivých jazykových rovín z hľadiska ich výberu, spôsobu a vhodnosti ich využitia v rôznych druhoch textu.

Štýléma je základnou jednotkou štylistiky, pomocou ktorej sa štylizuje štýl textu. Môže ňou byť slovo, veta, časť textu či gesto a intonácia, ktorá dotvára charakter textu.

Štýl je špecifický spôsob vyjadrovania sa, myslenia a konania typický pre jednotlivca, skupinu alebo dobu.

Jazykový štýl je cieľavedomý výber a využívanie výrazových prostriedkov typických pre jazykový prejav alebo autora.

Jazykové štýly: súkromného styku: hovorový

verejného styku: rečnícky

publicistický

administratívny

umelecký

náučný

Jazykové štýly: objektívne: administratívny

náučný

subjektívne: hovorový

umelecký

objektívno-subjektívne: rečnícky

publicistický

Hovorový štýl: je jediný štýl súkromného styku. Realizuje sa prevažne ústne. Využíva všetky slová slovnej zásoby i nespisovné, značky a skratky, vety sú často nedokončené. Je charakteristický spontánnosťou, nepripravenosťou. Hlavnou funkciou je dorozumievacia. Patrí sem napr. rozprávanie, dialóg.

Umelecký štýl: je to písomný obrazný verejný štýl, využívajú sa tu všetky slová, ktoré existujú v slovnej zásobe, aj citovo zafarbené slová, básnické prostriedky, nedokončené vety a súvetia, vyvoláva city, umelecké zážitky. Hlavnou funkciou je estetická. Dôraz sa kladie na umelecké zobrazenie reality. Patrí sem napr. poviedka, román, novela, rozprávka, epická, lyrická báseň.

Administratívny štýl: je písomný štýl verejného styku. Jeho znakmi sú vecnosť, prehľadnosť, jasnosť, stručnosť. Využívajú sa tu knižné a odborné názvy. Služi najmä na komunikáciu medzi občanmi a úradmi alebo úradmi navzájom. Hlavnou funkciou je komunikatívna, avšak ide o úradnú komunikáciu. Patrí sem napr. žiadosť, úradný list.

Náučný (odborný) štýl: je to písomný štýl verejného styku, sprostredkuje a vysvetľuje odborné informácie a vedecké poznatky. Využívajú sa tu odborné slová (termíny), rôzne tabuľky a schémy, zložitejšia stavba viet. Texty sú presné, vecné a jasné. Hlavnou funkciou je komunikatívna, avšak ide o odbornú komunikáciu. Patrí sem napr. výklad, úvaha, referát, esej.

Publicistický (novinársky) štýl: je to písomný verejný štýl, využívajú sa tu odborné slová, rozvité vety a súvetia. Patrí sem napr. správa, reportáž, recenzia (kritika), úvodník. Charakteristické znaky sú písomnosť, informatívnosť, aktualizovanosť, zrozumiteľnosť. Má nielen informovať, ale aj presviedčať, poučovať a zaujať. Píše o aktuálnych spoločenských javoch. Hlavnou funkciou je komunikatívna, presviedčacia, informačná, získavacia a ovplyvňovacia.

Rečnícky štýl: je to písomný obrazný verejný štýl, využívajú sa tu tiež odborné slová (termíny), otázky a zvolania, využíva aj mimojazykové prostriedky (gestikuláciu). Dôležitá je intonácia, výška hlasu a kontakt s poslucháčom. Základná funkcia je presviedčacia a a propagačná. Patrí sem napr. prednáška referát, príhovor a slávnostný prejav.

Hybridizácia: kríženie a miešanie jazykových štýlov. Napríklad v úvahe náučného, rečníckeho a umeleckého.